

Marijan Livjo

PRIJEDLOG NACRTA ČASOSLOVA ZA VJERNIKE LAIKE

Uzevši u obzir sve relevantne smjernice II. vatikanskog sabora (Konstitucija Sacrosanctum Concilium, gl. IV: Božanski časoslov) kao i pobude Apostolske konstitucije pape Pavla VI. "Laudis canticum" te smjernice i upute Opće uredbe Liturgije časova (OULČ) — koje bi se sve zajedno mogle podvesti pod rečenicu: "Časoslov je molitva svega Božjega naroda!" (Laudis canticum, 1) — pristupili smo izradi idejnog nacрта jednog "laičkog" časoslova, ne bismo li tako barem donekle odgovorili na nasušnu potrebu popunjavanja ove praznine koju svi skupa na ovom području u nas osjećamo.

Svjесni mnogostrukih problema koji se u ovakvom pothvatu mogu pojaviti, te potreba i mogućnosti naše domaće Crkve u ovom času, dali smo se najprije na proučavanje onih dostignuća koja su na ovom području postignuta u drugim mjesnim Crkvama kao i u drugim kršćanskih zajednica. Pregledali smo tako one materijale koji su nam bili dostupni:

- američki časoslov za kler i laikat: *Christian Prayer*, New York, 1976.
- francuski časoslov za laike: *Le nouveau brevaire des laïcs*, Paris 1991.
- njemački časoslov za mlade: *Zu Wendung — ein Jugendbrevier*, Wien, 1988.
- talijanski časoslov za mlade: *Prego i salmi con la Chiesa*, Torino, 1980.
- talijanski časoslov (skraćeni): *Preghiera liturgica*, Padova, 1976.
- novi časoslov ekumenske zajednice u Taizèu: *Le louange des jours*, Taizè, 1971.
- mali časoslov za pravoslavne vjernike Austrije: *Stundenbuch für den Alltag*, Verlag Styria, 1991.
- anglikanski časoslov (opći molitvenik): *The Book of Common Prayer*, Cambridge, 1968.

Uz te, konzultirali smo i radove iz povijesti liturgije časova i liturgijskog pastorala. Osobito vrijedna zapažanja kao i prijedloge i osvrte dobili smo od samih vjernika laika koji mole časoslov ili su upoznati s njim. Ovakvih zapažanja nastojali smo dobiti što više upitom i razgovorom s moliteljima.

U svim navedenim radovima koji su pregledani postoji jedna opća tendencija prilagodbe službene Liturgije časova vjerniku laiku s obzirom na njegove ograničene vremenske, motivacijske, intelektualne ili teološke mogućnosti a da se istovremeno očuva ona bitna struktura ove liturgijske molitve i njene tradicije te da se tako stvori mogućnost odgajanja molitelja u liturgijskom duhu Crkve i izvornoj kršćanskoj tradiciji. Prilagodbu u tom smislu preporučuju i pastoralni liturgičari kao npr. Franco Sottocornola koji kaže: "Vjernost raspoređaju ili naročitom nacrtu te službene molitve Crkve ne priječi da se izvedu izvjesna prilagođivanja i preinake u skladu s konkretnim okolnostima." (Pastoralna teologija liturg. slavlja, KS, Zagreb, 1973, 296.)

Izrađujući ovaj nacrt rukovodili smo se, dakle, načelom prilagodbe nastojeći što je više moguće očuvati netaknutim one bitne strukturalne značajke klasičnog Rimskog časoslova, gledajući ga istovremeno približiti našem vjerniku laiku s obzirom na specifične okolnosti njegova molitvenog odnosno duhovnog života. Iskustva drugih, s kojima smo se okoristili obilno su nam pritom pomogla.

Kao prvo, ovaj je časoslov namijenjen vjerniku laiku kao liturgijski molitvenik. Također, on bi trebao poslužiti manjim molitvenim skupinama (koje se sve više i u nas pojavljuju) kao i obitelji — tom "domaćem svetištu Crkve" — kako to lijepo govori II. vat. sabor. Kao takav on nužno mora imati jednu određenu mjeru s obzirom na konkretne okolnosti života današnjeg čovjeka koje, nažalost, ostavljaju sve manje vremena i mogućnosti za molitvu. S druge pak strane, svi dokumenti koji govore o molitvi i laičkoj duhovnosti, počev od onih II. vat. sabora pa do najnovijeg Katekizma Katoličke crkve, potiču i naglašavaju kako upravo molitva časoslova treba postati molitvom svih redova vjernika u Crkvi. Nasušni je, stoga, zadatak i ovoga Vijeća i našega Instituta ponuditi vjernicima u ruke upravo časoslov — ne žalivši pritom ni truda ni sredstava. Nacrt časoslova kojega mi ovdje nudimo, vjerujemo, može odgovoriti na ovu potrebu naše Crkve ako ne u optimalnom, ono barem u solidnom pogledu.

Naš nacrt donosi isključivo dva molitvena časa — Jutarnju i Večernju, dakle one koje OULČ naziva "stožernim" časovima svakodnevnog oficija (OULČ, gl. II, 37). Te su molitve, kao glavne molitve dana zajamčene najstarijom predajom Crkve, a s obzirom na tijek svagdašnjeg života najbolje se mogu uklopiti u čovjekov životni ritam. Za svaki je dan, dakle, predviđena jutarnja i večernja molitva. Predviđeno je ujedno da se neznatnom prilagodbom nekih rubrika Večernja lako može pretvoriti u noćnu molitvu, dakle, Povečerje — i time udovoljiti mogućnosti osobnog izbora već prema pojedinačnim okolnostima molitelja. Isto tako, subotnja odnosno predblagdanska Večernja se može po želji molitelja pretvoriti u Bdjenje dodavanjem određenog hvalospjeva. Ovakvim ponudama više rubrika na ekonomičan način se stvara mogućnost većeg izbora i udjela pojedinaca ili skupine u prilagodavanju molitve vlastitim potrebama, uvjetima i nadahnućima, a da se istovremeno te prilagodbe uokviruju u opći, tradicijom i službenom liturgijom zajamčeni okvir.

Sama struktura molitvenoga časa u bitnome čuva strukturu Jutarnje i Večernje Rimskoga časoslova držeći se opće sheme rubrika: HIMAN - PSALMODIJA - KRATKO ČITANJE - MOLITVA. Takva struktura osigurava bitne momente svake kršćanske molitve, kako to navodi KKC, a to su momenti blagoslova, zahvaljivanja, hvala, prošnje i zagovora temeljeni na Riječi Božjoj (KKC, 2644). U sklopu ove opće strukture naš prijedlog časoslova predviđa slijedeće prilagodbe:

— Psalmodija uvijek donosi samo jedan psalam ili hvalospjev koji bi se ponegdje donijeli u skraćenom obliku kako to donosi psalme Misni lekcionar. Namjera je ovdje izaći u susret što širem krugu ljudi imajući na umu ograničene mogućnosti molitelja bilo u smislu vremenske ograničenosti, bilo u smislu nedostatka dublje teološke naobrazbe, bilo u smislu one: "ponuditi manje a kvalitetnije". Išlo bi se, također, za tim da struktura molitve ima jednu određenu ujednačenu mjeru.

— Psalmodija subotnje Večernje ili pak Bdjenja eventualno bi bila bogatija dodavanjem hvalospjeva iz Poslanica odnosno Knjige Otkrivenja da se tako slavije Dana Gospodnjeg uzdigne bogatijim "vazmenim" sadržajem i svečanijim ozračjem za razliku od običnog dana u tjednu.

— Evanđeoski hvalospjevi "Blagoslovljen" i "Veliča" resili bi samo nedjeljnu Jutarnju odnosno Večernju. Na taj način se nedjeljna služba uzdiže iznad svakodnevnog a izbjegava se ponavljanje i

preopterećenost svagdašnje molitve što i prema samim iskazima mnogih molitelja stvara izvjesne psihološke i motivacijske poteškoće kod molitve. Ovakvu strukturu donose uglavnom svi časoslovi koje smo konzultirali (vidi shemu br. II.)

— Molitva se predviđa u određenoj prilagodbi. Nedjeljna i nlagdanska služba ponudila bi molbenice i prošnje kakve inače u Časoslovu odnosno Molitvi vjernika imamo, dok bi svagdanja služba nudila razne molitvene obrasce — bilo u obliku kratkih meditacija prilagođenih ponuđenom čitanju bilo u obliku litanijskih molitvenih zaziva koji su toliko omiljeli u našim pučkim molitvenicima — bilo u obliku Zbornih molitava Crkve, ili pak u obliku razrada "Očenaša" po primjeru novoga Katekizma. Ovdje su mogućnosti velike.

— Uvodni reci kao i kratki otpjevi i antifone sveli bi se na onu mjeru koja suvišno ne opterećuje strukturu molitve pri čemu bi se ponudio veći izbor npr. uvodnih redaka kao pobudu na molitvu s obzirom na to da psalmi i Sv. pismo uopće obiluju takvim kratkim i pobudnim pozivima odnosno usklicima. I ovdje bi se nastojala izbjeći jednoličnost i suvišno ponavljanje.

Što se tiče samog sadržaja ponuđenih tekstova, dakle, himana, psalama i hvalospjeva te kratkih čitanja i njihova izbora — naš je prijedlog slijedeći:

— *Himni* bi bili okupljeni na samom početku časoslova, u "himnariju", grupirani po liturgijskim vremenima odnosno temama. Svaki himan imao bi svoj broj. Molitelju bi se kod svake Jutarnje odnosno Večernje kroz časoslov naznačio broj himna koji se uzima s napomenom da se može i eventualno izabrati himan po volji — dakako izvan nekih posebnih vremena i slavlja kada se to izričito navodi. Himnodija našega časoslova donijela bi dobar dio najreprezentativnijih, najljepših i pastoralno najadekvatnijih himana postojećeg Rimskog časoslova s time da bi se obogatilo ponudu alternativnim himnima npr. troparima iz bizantske tradicije, duhovnim pjesmama naše nacionalne vjerske baštine (npr. iz Cithare Octocorde ili iz naše glagoljaške baštine), zatim nekim himnima protestanske tradicije (koje donosi i liturgijska pjesmarica PGPN) te ponekom duhovnom pjesmom naših starih ili suvremenih duhovnih liričara koja bi svojom prikladnošću mogla poslužiti. Vjerujemo da je ovakva ponuda opravdana s obzirom na to da je ovaj časoslov namijenjen širokom vjerničkom krugu, zatim s obzirom na ekumenski

momenat kojega treba uzeti u obzir, a koji je osobito naglašen u prethodno navedenim časoslovima te s obzirom na to da i OULČ predviđa odnosno dopušta mogućnost korištenja himana različitih od onih koje donosi tipski časoslov rimskoga obreda.

— *Raspored psalama* odnosno sam tijek psaltira također bi što je više moguće nastojao ostati ujednačen s psaltrom općeg rimskog časoslova osobito tamo gdje se poklapaju svi bitni momenti kao što su pastoralna prikladnost, predaja, primjerenost danu, času ili liturgijskom vremenu odnosno otajstvu koje se slavi. No i ovdje bismo se poslužili s jedne strane načelom prilagodbe (kao što su to učinili neki od stranih časoslova koje smo imali na uvidu), a s druge strane i mogućnošću koju nam pruža sama Uredba o Lit. časova u svom članku br. 247 gdje se kaže da se namjesto psalama tekućeg tjedna mogu uzeti psalmi drugog tjedna ili "štoviše ako se radi o službi s narodom i drugi psalmi."

Tu bi nam mogao poslužiti kao uzor francuski časoslov za laike koji je, vjerujem, na najbolji mogući način pomirio datosti, mogućnosti, potrebu i efikasnost. Tako bi se u našem časoslovu našli psalmi raspoređeni u četiri psaltira — prvi za Vrijeme kroz godinu, drugi za Došašće i Božićno vrijeme, treći za Korizmu i Veliki tjedan i četvrti za Vazmeno vrijeme. Svaki bi psaltir imao četiri niza ili tjedna s psalmima koji svojim sadržajem najbolje odgovaraju smislu odnosno otajstvu dotičnoga liturgijskog vremena.. Na taj način bi se ponudio bogatiji fond psalama i hvalospjeva s takvim rasporedom koji ne bi stvarao psihološke poteškoće kod moljenja — što bi zasigurno stvarao jedan fiksni psaltir za sva vremena u kojem bi s jedne strane našao mjesta samo mali broj psalama koji bi se stalno ponavljali, a u kojem bi s druge strane bilo osobito teško uskladiti teme kratkog čitanja, himna, molitve i eventualno antifona. Takav raspored psalama jamči mnogo veću budnost u molitvi i stvara jaču motivaciju a na neki način donekle i premošćuje jaz između osobne molitve i one koju zovemo službenom molitvom Crkve.

— Što se tiče izbora odnosno ponude *kratkih čitanja*, tu bih prepustio riječ fra Bernardinu koji se time više pozabavio. Istaknut ću samo da se i ovdje može u elastičnijem izboru zadovoljiti barem donekle načelo prilagodbe i načelo očuvanja bitne strukture časoslova. Časoslovi koji su nam poslužili kao uzor tu su najfleksibilniji i rukovode se načelom da se pruži molitelju čitanje iz Sv. pisma koje je najpobudnije za molitvu i kršćanski život ili pak ono koje na najsnažniji način tumači određeno

otajstvo ili poruku koja se kroz neku svetkovinu ili liturgijsko vrijeme želi produbiti. Tako se u nizu kratkih čitanja za Jutarnju i Večernju mogu naći umjesto onih iz tipskoga časoslova i ona čitanja koja se za taj određeni dan donose ili u Srednjem času ili u Misnom lekcionaru ili kratak ulomak iz Službe čitanja.

Da bi naš časoslov zadovoljio što više zahtjeva, s obzirom na to da se ovakav pothvat odnosno izdanje ne izdaje "svakog mjeseca ili godine" a u fondu naših liturgijskih izdanja ipak predstavlja jedno kapitalno djelo uz Nedjeljni i blagd. Misal za narod, njegov sadržaj nužno mora biti optimalno obuhvatan i kompletan. Predvidjeli smo stoga na kraju i dodatke. Kao prvo, obrasci molitve za zajednička slavlja (BDM, Apostola, Mučenika, Svetih i za Pokojne) kao i obrasci za vlastita slavlja najvećih svetkovina. Ovdje se zbog ekonomičnosti može postupiti tako da se ponudi samo jedan obrazac, dakle, molitvu koja može biti ili Jutarnja ili Večernja (kako to donosi francuski primjerak) ili se može donijeti samo himan i Zborna molitva s navodom oznaka odnosno uputa na određeni psalam ili hvalospjev u časoslovu nekog određenog dana. Na taj se način može postupiti i s kratkim čitanjem te dobiti na prostoru i izbjeći nepotrebna ponavljanja.

U dodatku našega časoslova predviđamo mali izbor iz čitanja Sv. otaca vezanih uz najjača lit. slavlja ili uz pobudu na molitveni i kreposni život. Na samom kraju donijeli bismo i psalmodiju Nedjeljnih Večernji tako da se ovaj Časoslov može koristiti i javno u crkvi kod zajedničke molitve Večernje. Taj se dodatak također može ekonomično složiti tako da s određenim oznakama i uputama ne predstavlja veće opterećenje prosječnom vjerniku u snalaženju pri osobnoj ili zajedničkoj molitvi. Držimo, na kraju, da bi ovako koncipiran i ponuđen časoslov, kako smo ga u ovom nacrtu ponudili, mogao postupno približiti liturgijsku molitvu časova našem prosječnom vjerniku, stvarajući pomalo tradiciju odnosno naviku molitve putem himana, psalama, čitanja odnosno poruka Riječi Božje vezanu uz određeni dnevni, tjedni i godišnji ritam koji bi, ako se uistinu usvoji, mogao postati izvrsnom podlogom za jednu zamašniju liturgijsku obnovu u kojoj bi se tek mogla u potpunosti po našim župama uvesti navika i potreba moljenja časoslova i to pravoga službenog časoslova kojega evo, za početak, ipak moramo prilagoditi i preudesiti da bismo postupno došli do razine koja bi zadovoljila one smjernice II. vat. sabora koje uče da je "*Časoslov molitva svega naroda Božjega!*"